

Tidinge

VAN DIE GOUDE

jaargang 37 | november 2019 | 4

Onrust aan de Gouwe in 1672

**St. Nicolaes of Goudsche
Duyvel-Jaeger?**

**De glazen kast van de
Goudse Schutters**

**Een standbeeld voor koning-
stadhouder Willem III**

**Gouwe Verhaal:
Lida Vergeer-de Bruijn**

Tidinge

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE VERENIGING DIE GOUDE

redactie: **Henny van Dolder-de Wit**, dr. **Paul H.A.M. Abels**, dr. **Adri van den Brink**, dr. **Tom Hage**, dr. **Christiaan van der Spek**, drs. **Paul van Horsen** (hoofdredacteur)

tekstredacteur: drs. **Kenny Louwen**

fotoredacteur: **Nico J. Boerboom**

vaste medewerkers: **Marcel van Dasselaar**

(archeologie), ir. **Gert Jan Jansen** (Gouwe Verhaal)

met dank aan de medewerkers van: **Streekarchief Midden-Holland (SAMH)** en **Museum Gouda**

redactieadres: **Hazelaarlaan 10, 2803 BS Gouda**

e-mail: redactie-tidinge@diegoude.nl

secretariaat van die Goude: **Postbus 307, 2800 AH Gouda**

e-mail: info@diegoude.nl

ontwerp en opmaak: **Peterpaul Kloosterman, Gouda (www.2pk.nl)**

drukkerij: **Quadraat Grafimedia BV, Oud-Beijerland**

ISBN: **0168-0498**

Lid worden van Historische Vereniging Die Goude: Het lidmaatschap kost € 28,- per jaar.

U kunt zich opgeven via onze website www.diegoude.nl

Opzeggen: U kunt uw lidmaatschap tot vier weken voor het einde van een kalenderjaar opzeggen.

Uiteraard zijn ook overlijden en verhuizing redenen voor beëindiging van het lidmaatschap.

www.diegoude.nl

Foto voorkant: detail van het titelblad van Geschenck op gesejde St. Nicolaes Avont, SAMH (foto Nico J. Boerboom)

Van de redactie

Paul van Horsen

Het is bijna Sint-Nicolaas en een artikel over deze Heilige is dan altijd welkom.

In 2015 schreef Paul Abels in *Tidings* nr. 1 een artikel met de naam 'Een "scandpaal voor Sceperus", Goudse dominee en bibliofiel.' Abels heeft het in dat artikel voornamelijk over Sceperus en diens 'liefde voor en obsessie met het gedrukte boek.' Ook gaat hij in op een voorstelling op de titelprent in een van de vele geschriften van Sceperus, *Geschenck op gesejde St. Nicolaes Avont aen Allen Ingesetenen van Gouda, welcke Godts Woort en Waerheijt nevens haer Zaelicheijt lieffhebben en betrachten*. Gerard Vroeijenstijn heeft een andere interpretatie van die voorstelling en beschrijft dat in 'St. Nicolaas of Goudsche Duyvel-Jaeger?'

Daaraan vooraf gaat een uitgebreide weergave van de lezing die Wout Troost in 2018 hield over 'Onrust aan de Gouwe in 1672', waarin hij zich afvraagt waarom de burgers in Holland in opstand kwamen en waarom het verloop van de gebeurtenissen in Gouda verschilde met dat in andere Hollandse steden.

In het 'Ruim' in Museum Gouda staat in de hoek een 18e-eeuwse buffetkast. Die behoorde in vroeger tijd aan de Goudse schutterij. Geert Post dook in de geschiedenis van de buffetkasten en slaagde er zelfs in om een ontbrekend onderdeel weer op te sporen. In 'De glazen kast van de Goudse Schutters' doet hij er verslag van.

Voor koning-stadhouder Willem III stond eind 19e eeuw nergens in Nederland een standbeeld. Daarin moest nodig verandering komen, oordeelde men aan het begin van de vorige eeuw. Provincies en steden waaronder Gouda moesten daaraan bijdragen. Ook in onze stad

Het titelblad van *Geschenck op gesejde St. Nicolaes Avont*, SAMH (foto Nico J.Boerboom)

kwamen onder leiding van burgemeester Martens notablen bijeen om een comité te vormen voor deze geldinzameling. Bijna twee decennia duurde het om landelijk de financiën rond te krijgen en de plaats te bepalen waar het standbeeld uiteindelijk zou komen. Jean-Philippe van der Zwaluw legt het allemaal uit in 'Een standbeeld voor koning-stadhouder Willem III.'

In het Gouwe Verhaal staat Lida Vergeer-de Bruijn centraal. Gert Jan Jansen interviewde haar en kreeg zo een beeld van haar leven en haar jeugd jaren op de Nieuwehaven.

Onrust aan de Gouwe in 1672. De rol van de burgerbeweging

Wout Troost

In juni en augustus 1672 braken er in Holland tot twee keer toe ongeregelheden uit die het werk waren van ontevreden burgers en gericht tegen de zittende regenten. De eerste keer was eind juni 1672, toen de doorbraak van het Franse leger en de verovering van 50 steden paniek in het land veroorzaakte, waarbij de burgerij de zittende regenten van verraad beschuldigde. De aanslag op Johan de Witt van 21 juni was aanleiding voor de burgerij om de benoeming van Willem III tot stadhouder van Holland en Zeeland te eisen. De tweede keer was na de moord op de gebroeders de Witt op 20 augustus toen de burgerij het ontslag eiste van incapabele, onbekwame, regenten. Die ongeregelheden zetten zich door na de resolutie van de Staten van Holland van 27 augustus waarin zij de relmakers tegemoetkwamen door de prins toestemming te geven verdachte regenten te ontslaan en te vervangen door anderen. Die resolutie was het sein om de acties tegen ‘verkeerde’ regenten te intensiveren en hervormingen te eisen.

Lodewijk xiv trekt bij Lobith Nederland binnen 1672, Adam Frans van der Meulen (Rijksmuseum Amsterdam)

Als we de gebeurtenissen in Gouda vergelijken met die in de meeste andere Hollandse steden, valt ons op dat het rellenpatroon in Gouda sterk afwijkt van dat in de andere Hollandse steden. Er zijn wel tekenen die eind juni op ongeregelheden in de stad wijzen. In het Goudse vroedschapsboek lezen we dat op 28 juni de vroedschap ‘commotie bespeurt in de gemoederen vant gemeene volck’. Dat was veroorzaakt ‘door eenige personen van Dordrecht’, die verteld hadden dat ‘door gelycke commotie binnen Dordrecht geresolveert was’ de prins naar Dordrecht uit te nodigen en hem het stadhouderschap aan te bieden.¹ Maar in augustus bleef het in Gouda rustig. Wel hadden er zich ongeregelheden voorgedaan op 15 en 16 juli, die een specifiek Goudse oorzaak hadden. Vragen die ik in dit artikel wil beantwoorden zijn: Waarom kwamen de burgers in Holland in opstand? Wat

St. Nicolaes of Goudsche Duyvel-Jaeger?

ENKELE NOTITIES BETREFFENDE DE TITELPRENT EN HET BOEKJE *Geschenck op gesejde St. Nicolaes Avont* VAN JACOBUS SCEPERUS

Gerard J. Vroeijenstijn

In 1658 verraste dominee Jacobus Sceperus (1607-1677) de inwoners van Gouda met een St.- Nicolaaspresentje: een boekje met de prikkelende titel: *Geschenck op gesejde St. Nicolaes Avont* aen Allen Ingesetenen van Gouda, welke Godts Woort en Waerheijt nevens haer Zaelicheijt lieffhebben en betrachten. De titelprent, gegraveerd door M. Suys, toont enkele scènes uit het leven van St. Nicolaus, bisschop van Myra.

Het boekje is een van de vele stichtelijke traktaatjes en gelijksoortige geschriften die in de 17e eeuw op vaak weinig stichtelijke wijze het geloof en de praktijk van onder anderen de rooms-katholieken bestrijden. Immers, als men u zal vragen welke god er huist in die prachtig versierde kerkgebouwen van de *paepschen* en daar ver-eerd wordt, dan, zegt Jacobus Sceperus:

sal men u brenghen tot een kinderlijcke, belacchelijcke pop; tot een houten, steenen, coperen, silveren, gouden, off geschildert beelt van Anna, Maria, Lucia, Agniet, Martinus, Nicolaus, Dominicus, Franciscus, off van eenich ander, ter eeren van welke den tempel gebout, gesticht, en gewijet is.

Van dit boekje zijn maar weinig exemplaren overgeleverd. Tegenwoordig kan iedere belangstellende het via het internet op het scherm van de computer laten ver-

Het titelblad van *Geschenck op gesejde St. Nicolaes Avont*, SAMH (foto Nico J. Boerboom)

De glazen kast van de Goudse Schutters

Geert Post

Een van de meest opvallende voorwerpen in het Museum Gouda is de 18e-eeuwse buffetkast van de St. Joris Schutterij. Deze staat prominent opgesteld in het zogenaamde 'Ruim', omringd door de groepsportretten van dezelfde schutterij. Deze bijdrage geeft een gedetailleerde beschrijving van dit bijzondere meubel en duidt de herkomst en het oorspronkelijke gebruik. De kast wordt in de context van andere 18e-eeuwse, functioneel vergelijkbare meubelen en vaste betimmeringen geplaatst. Aan de orde komt ook de vraag in hoeverre de huidige kast zijn oorspronkelijke vorm en uiterlijk heeft behouden. Dit levert een aantal verrassende gegevens op die onderstrepen hoe uniek deze buffetkast is. Het bleek zelfs mogelijk een belangrijk ontbrekend onderdeel van de kast op te sporen en terug te brengen naar Gouda.

De kast is bij het Museum Gouda geregistreerd onder inventarisnummer 15546 en is in totaal ongeveer 271 cm hoog, 95 cm breed en voor wat betreft de binnenkant 34 cm diep.¹ Het meu-

1. *Catalogus van het Stedelijk Museum te Gouda*, Gouda 1885, nr.233. Modern inventarisnummer 15546. Schriftelijke mededeling Julia Zwijnenburg, Museum Gouda, 6 februari 2019. Ik heb op 13 februari 2019 de kans gehad de kast nader technisch te onderzoeken, waarvoor mijn dank uitgaat naar het personeel van het Museum Gouda en Julia Zwijnenburg in het bijzonder.

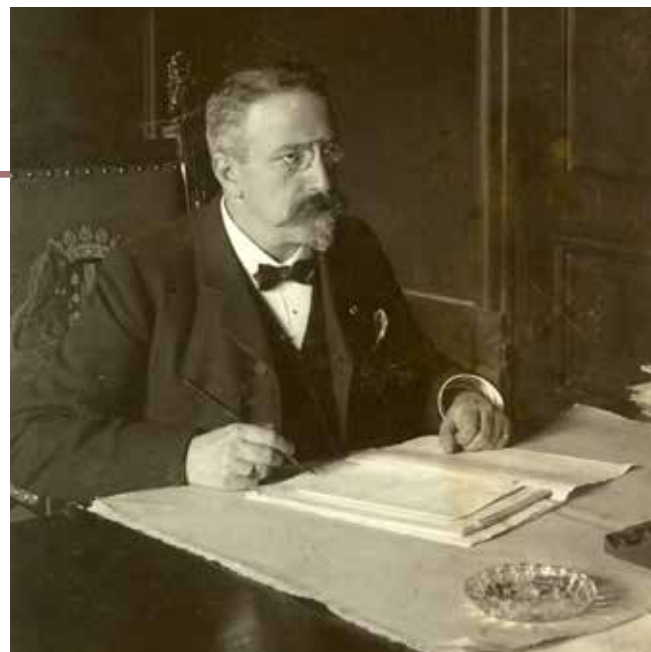
Glazen kast afkomstig van de Goudse schutterij in Museum Gouda (foto Tom Haartsen)

Een standbeeld voor koning-stadhouder Willem III

Jean-Philippe van der Zwaluw

Als de Goudse burgemeester Rudolph Lodewijk Martens begin juli 1904 op verzoek van hogerhand een lokale commissie instelt om geld in te zamelen voor een standbeeld van koning-stadhouder Willem III (1650-1702), kan hij onmogelijk bevroeden dat dit verhaal nog een lange staart zal krijgen. Deels tegen wil en dank raakt hij verstrikt in een langdurige polemiek over de stad waar het beeld moet komen. Maar ook nadat deze twist min of meer is beslecht, lijkt er geen zegen op het project te rusten. Het zal uiteindelijk tot 1921 duren alear de Gouvenaars het tastbare resultaat van hun donaties in Breda kunnen bewonderen.

Martens, sinds 1895 burgemeester van Gouda, ontvangt in mei 1904 een uitnodiging van de Commissaris der Koningin in Zuid-Holland, mr. Jacob Gerard Patijn, voor een bijeenkomst in Den Haag. Wat is namelijk het geval? In augustus 1903 heeft zich in Den Haag een Nationaal Comité gevormd voor de oprichting van een standbeeld voor prins Willem III, stadhouder van de Republiek en in de jaren 1688-1702 tevens koning van Engeland.¹ Dit comité heeft op 2 april 1904 aan alle provincies gevraagd een gewestelijke commissie in te stellen die de inzamelingsactiviteiten binnen de eigen grenzen op zich kan

Burgemeester R.L. Martens achter zijn bureau circa 1910, SAMH. (foto W.J. van Zanen)

nemen.² Patijn heeft hierop besloten notabelen uit alle (middel)grote Zuid-Hollandse steden voor een vergadering uit te nodigen.

En zo komt het dat burgemeester Martens en raadslid Cornelis Witte van de Velde zich op 25 mei 1904 namens Gouda naar Patijns kabinet in de Hofstad begeven. Op deze eerste samenkomst zijn de reacties op het idee van een standbeeld positief. Er doet echter wel het gerucht de ronde, dat het Kasteelplein vóór de Koninklijke Militaire Academie in Breda als locatie voor het beeld wordt beoogd, en niet iedereen is daar even gelukkig mee, mocht dit op waarheid berusten. Op voorstel van de Rotterdamse burgemeester Frederik Bernard s'Jacob verklaren de aanwezigen zich daarom unaniem bereid lid

Lida Vergeer-de Bruijn

Gouwe Verhalen is een serie interviews met mensen die het verleden van Gouda zelf hebben beleefd.

Gert Jan Jansen

‘Weet je dat ik twijfel had of ik wel mee moest doen met zo’n Gouwe Verhaal? Ik wil mezelf niet in de schijnwerper zetten. Niet uit bescheidenheid, maar omdat ik me afvraag of ik nou zo interessant ben. En als jij zegt dat het leven van elke Gouwenaar interessant is, dan denk ik, waarom zou ik dat openbaar maken? Toch ben ik eroverheen gestapt, omdat ik graag vertel over het Gouda van mijn jeugd. Tot 1952 óf 1953 woonden we op de Nieuwehaven. Je hoeft maar een naam te noemen of een foto te laten zien en de verhalen komen boven. Ik heb een onbezorgde jeugd gehad met Gouda als veilig decor. Als jij denkt dat de lezers van Tidinge dat interessant vinden, prima. Maar hou er rekening mee dat ik veel minder ga vertellen over de periodes daarna.’

Geboortekaartje 1938 (collectie Vergeer-de Bruijn)

‘Het was een gereformeerd middenstandsgezin waar ik op 3 oktober 1938 werd geboren. Mijn geboortenaam is Alida de Bruijn. Met broer Dick vorm ik een tweeling. Als

Lida Vergeer-de Bruijn (1938)

Lida Vergeer-de Bruijn (foto Nico J.Boerboom)

vierde en vijfde kind zaten wij precies in het midden. Dat gaf flexibiliteit. Afhankelijk van de gebeurtenis konden wij zowel bij de kleintjes als bij de groten gerekend worden. Wij woonden op Nieuwehaven 192. Dat is tussen de Vrouwesteeg en de Korte Dwarsstraat. Vader had een lederhandel, een groothandel waar schoenmakers hun leer kopen. Mijn vader noemde zich ‘koopman’. Mijn moeder dacht bij dat woord aan de markt, maar ze kreeg het niet veranderd. Je had in die tijd vier lederhandelaren in Gouda. Sliedrecht op de Oosthaven was de bekendste. Het reclamebord aan de kant van de Molenwerf zit er nog. Daar is mijn vader in de leer geweest. Je had ook Vis op Hoge Gouwe, waar nu Galerie Honingen zit, en Van Maren aan de Peperstraat. ‘J.A. de Bruijn BV’ is de enige die nog bestaat! Broer Wim heeft de zaak voortgezet en nu zitten twee van zijn zoons erin: in het oude pand van de Producent onderlangs de Nieuwe Gouwe Oostzijde.

Auteurs

Wout Troost is historicus, promoveerde op de Ierse politiek van stadhouder-koning Willem III en schreef daarna verschillende boeken en artikelen over het leven en werken van Willem III. Op dit moment schrijft hij een boek over de Goudse regent Hiëronymus van Beverningk en het Rampjaar 1672.

Gerard Vroeijerstijn is neerlandicus en oud-lerarenopleider voortgezet onderwijs.

Geert Post studeerde geschiedenis en Italiaans en is in het dagelijks leven actief in het familiebedrijf dat zich bezig houdt met investeringen in de internationale vishandel en visserij.

Jean-Philippe van der Zwaluw is econoom, onderzoeker en schrijver. In 2016 verscheen bij Die Goude zijn biografie over Anna Barbara van Meerten-Schilperoort onder de titel De kroon van Gouda.

Gert Jan Jansen is vicevoorzitter van Die Goude en hoofdredacteur van de Nieuwsbrief. Tevens is hij medewerker voor de rubriek 'Gouwe Verhalen'.

Agenda

LEZINGEN 2020

27 januari **Ad van Liempt**
Gemmeker, kampcommandant Westerbork

2 maart **Peter Sluisman**
Verhalen achter antieke objecten

15 april **Averien Knol**
Oudewater in touw
Algemene Ledenvergadering

25 mei **Roos van Oosten**
De stad, het vuil en de beerput

Voor verdere informatie, zie de Nieuwsbrief en de website www.diegoude.nl

Tidinge

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE VERENIGING DIE GOUDE

Onrust aan de Gouwe in 1672. De rol van de burgerbeweging 136

Wout Troost

St. Nicolaes of Goudsche Duyvel-Jaeger? 147

Enkele notities betreffende de titelprent en het boekje Geschenck op gesejde St. Nicolaes Avont van Jacobus Sceperus

Gerard J. Vroeijenstijn

De glazen kast van de Goudse Schutters 153

Geert Post

Een standbeeld voor koning-stadhouder Willem III 160

Jean-Philippe van der Zwaluw

Gouwe Verhaal: Lida Vergeer-de Bruijn 167

Gert Jan Jansen